

Uchwała z dnia 11 kwietnia 2003 r., III CZP 15/03

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Tadeusz Domińczyk (sprawozdawca)

Sędzia SN Zbigniew Strus

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Skarbu Państwa – Urzędu Celnego w C. przeciwko małoletniemu Waldemarowi S., reprezentowanemu przez matkę Alicję S. o uznanie umowy darowizny za bezskuteczną, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 11 kwietnia 2003 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 19 listopada 2002 r.:

"Czy dopuszczalna jest droga sądowa w sprawie z opartego na art. 527 § 1 k.c. powództwa wierzyciela należności celnych przeciwko osobie, która nabyła nieruchomość od dłużnika w rozumieniu art. 3 § 1 pkt 3 kodeksu celnego (Dz.U. z 2001 r. Nr 75, poz. 802 ze zm.)?"

podjął uchwałę:

Droga sądowa w sprawie, w której Skarb Państwa – urząd celny domaga się na podstawie art. 527 k. c. ochrony należności z tytułu długu celnego, jest dopuszczalna.

Uzasadnienie

Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne wyłoniło się na tle następujących okoliczności faktycznych.

Antoni S. i Marcin B. – wspólnicy spółki cywilnej – prowadzili od 1991 r. działalność gospodarczą, której przedmiotem był import towarów i obrót nimi na obszarze Polski. Decyzjami Dyrektora Urzędu Celnego w C. w latach 1996 i 1997 obaj wspólnicy zostali obciążeni solidarnie należnościami celnymi, których nie uiszcili, a próba ich wyegzekwowania okazała się nieskuteczna. W tych warunkach postanowieniem z dnia 2 czerwca 1999 r. Urząd Skarbowy w W. umorzył

postępowanie egzekucyjne wszczęte na podstawie tytułów wykonawczych, opiewających na kwotę 165 926,20 zł.

Wyrokiem z dnia 21 czerwca 2000 r. Sąd Rejonowy w Wadowicach zniósł wspólność majątkową między małżonkami Alicją i Antonim S. Powstały w następstwie tego wyroku swój udział w majątku wspólnym Antoni S. zbył aktem darmym na rzecz syna. W ocenie Sądu Rejonowego, przedmiot darowizny był jedynym składnikiem majątkowym, do którego wierzyciel mógł skierować egzekucję, wyzbycie się go narusza więc interes wierzyciela. W przekonaniu Sądu Rejonowego, świadomość matki małoletniego obdarowanego, reprezentującej tego obdarowanego w toku czynności notarialnych, obejmowała ujemne dla wierzyciela następstwa darowizny. (...)

Rozpoznając apelację pozwanego Sąd Okręgowy powziął wątpliwość, czy sprawa ma charakter sprawy cywilnej, skoro źródłem wierzytelności mającej ulec ochronie jest stosunek administracyjnoprawny, a sama wierzytelność ma charakter publicznoprawny.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Określone w art. 3 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 9 stycznia 1997 r. – Kodeks celny (jedn. tekst: Dz.U. 2001 r. Nr 75, poz. 802 ze zm. – dalej: "k.cel.") pojęcie długu celnego oznacza powstałe z mocy prawa zobowiązanie do uiszczenia należności celnych przywozowych (dług celny w przywozie) lub należności celnych wywozowych (dług celny w wywozie), odnoszące się do towarów. Stosownie do art. 262 k.cel., w sprawach celnych stosuje się odpowiednio przepisy działu IV ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm.). Z powołanych przepisów wynika, że sprawy dotyczące należności celnych należą do kategorii spraw o charakterze publicznoprawnym. Ta ich cecha sprawia, że mogą, podobnie jak należności podatkowe, być ustalane i dochodzone w trybie administracyjnym, a więc z wyłączeniem drogi sądowej. Wobec publicznoprawnego charakteru takich wierzytelności aktualne staje się pytanie, czy wierzyciel – Skarb Państwa może poszukiwać ochrony tych wierzytelności z wykorzystaniem instytucji prawa cywilnego, czy też – konsekwentnie – służą mu tylko środki przewidziane w uregulowaniach z zakresu prawa administracyjnego. W drugim przypadku oznaczałoby to wyłączenie drogi sądowej, czyli niemożliwość skorzystania z roszczenia opartego na przepisie art. 527 k.c. (*actio pauliana*).

Zagadnienie należało do wysoce kontrowersyjnych, zarówno w orzecznictwie, jak i w literaturze. W postanowieniu z dnia 24 czerwca 1999 r., II CKN 298/99 (OSNC 2000, nr 1, poz. 15) Sąd Najwyższy wyraził zapatrywanie, że nie jest dopuszczalna ochrona wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika, jeżeli wiarytelność Skarbu Państwa wynika z decyzji organu podatkowego ustalającej zobowiązanie podatkowe dłużnika. W uzasadnieniu dał wyraz przekonaniu, że za „sprawę cywilną” można uznać tylko taką sprawę, która dotyczy ochrony praw podmiotowych wynikłych ze stosunków regulowanych przepisami prawa cywilnego, tylko bowiem w tych warunkach może występować charakterystyczna dla stosunków cywilnoprawnych, w przeciwieństwie do stosunków administracyjnych, równorzędność podmiotów i właściwa im wzajemność świadczeń.

Stanowisko przeciwne wyrażone zostało w postanowieniach Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1999 r., I CKN 1000/97 (OSNC 1999, nr 1, poz. 6) i z dnia 10 marca 1999 r., II CKN 340/98 (OSNC 1999, nr 9, poz. 161) oraz w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., Sk 12/9 (OTK Zb.Urz. 2000, nr 5, poz. 143). W orzeczeniach tych przyjęto szerokie rozumienie "sprawy cywilnej". Zwrócono uwagę na różnorodność zdarzeń będących źródłem stosunków cywilnoprawnych, podkreślając, że należą do nich zdarzenia o charakterze administracyjnym, czemu nie stoi na przeszkodzie dominująca pozycja uprawnionego podmiotu administracyjnego.

Praktykę orzecniczą na tle dopuszczalności drogi sądowej w razie domagania się ochrony wiarytelności publicznoprawnej przy wykorzystaniu skargi pauliańskiej Sąd Najwyższy poddał wnikliwej analizie w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02 (OSNC 2003, nr 10, poz. 129), stwierdzając, że powód, dochodzący ochrony w drodze skargi pauliańskiej, opiera swe żądanie na zdarzeniu w postaci dokonania przez dłużnika czynności prawnej z osobą trzecią w okolicznościach mających skutkować pokrzywdzeniem powoda jako wierzyciela dłużnika. Na gruncie art. 527 i nast. k.c. wymienione zdarzenie może wywołać określone skutki cywilnoprawne, a ich następstwem może być powstanie po stronie powoda uprawnienia do uzyskania ochrony prawnej w drodze uznania kwestionowanej czynności prawnej za bezskuteczną względem niego. Jeśli zatem powód występuje o udzielenie mu ochrony pauliańskiej i powołuje się na zdarzenie, którym jest dokonanie czynności prawnej między dłużnikiem a osobą

trzecią z pokrzywdzeniem powoda, wywołując u niego skutki prawne o charakterze cywilnoprawnym i przedstawiając sądowi do rozpoznania sprawę, której przedmiotem ma być orzeczenie o tych skutkach, to siłą rzeczy należy przyjąć, że przedstawiona sprawa powinna być uznana za sprawę cywilną i to niezależnie od tego jaki jest charakter prawny wierzytelności przysługującej powodowi. Taką motywację Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela jako adekwatną w odniesieniu do rozważanego zagadnienia prawnego.

Z tych względów przedstawione zagadnienie należało na podstawie art. 393¹⁴ § 1 k.p.c. w związku z art. 59 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 240, poz. 2052) rozstrzygnąć, jak w uchwale.